

Альянс
громадського здоров'я

PARTNER
SINCE 1993

ПЕРЕХОДЯЧИ МЕЖІ ҐЕНДЕРУ

2024 Видання четверте

Альянс
громадського здоров'я

PARTNER
2014 - 2024

ПЕРЕХОДЯЧИ МЕЖІ ҐЕНДЕРУ

Видання четверте, доповнене і доопрацьоване

2024

Видання підготоване МБФ «Альянс громадського здоров'я» в рамках реалізації програми «Стійка відповідь на епідемії ВІЛ і ТБ в умовах війни та відновлення України», яка реалізується за підтримки Глобального фонду.

Автор: **Тетяна Слабчук**, кандидат політичних наук, адвокат, керівник напрямку МГР «Партнер» за участі **Юлії Фамільєвої** (ГО Когорта) і **Мирослави Андрущенко** (Альянс громадського здоров'я)

Редактор: *Мирослава Андрущенко*

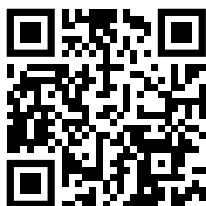
Літературна редакція: *Олена Кожушко*

Дизайн та верстка: *Катерина Косьміна*

Автори публікації присвячують її світлій пам'яті Олега Белова, який був її натхненником і автором першої версії посібника.

Увага! Вся інформація у посібнику подана станом на 1 травня 2024 року. Оскільки, особливо в умовах воєнного стану, законодавство постійно змінюється, стежте за оновленнями в Інтернеті (всі актуальні законодавчі акти та підзаконні документи дивіться на сайті-першоджерелі <https://www.rada.gov.ua>).

Також актуальну інформацію можна знайти у спеціалізованому чат-боті або у параюристів:

у спеціалізованому чат-боті
МГО МГР «Партнер» —
@MODPartnerTG_bot

У випадках порушення прав
представників транс*спільноти
можна звертатися до мережі
рівних параюристів ГО «Когорта»,
заповнивши форму за посиланням:
<https://forms.gle/1Be7YUmcvtkWRK9B7>

ЗМІСТ

Вступ.....	5
Термінологія трансґендерності	12
Факти і міфи про транс* людей	16
Чинне законодавство України, що регламентує процедуру зміни чи корекції статевої приналежності	17
Алгоритм транс* переходу.....	20
Медичний перехід.....	21
Що таке медична реформа для громадян України?	21
Як обрати лікаря?	21
Питання лікарської етики (поради лікарям)	23
Лікар-психіатр: діагноз F64.0 Транссексуалізм	24
Сімейний лікар: отримання медичного свідоцтва про зміну (корекцію) статевої приналежності	26
Лікар-ендокринолог: замісна гормональна терапія	27
ЗГТ для транс* жінок	30
ЗГТ для транс* чоловіків	31
Процедура юридичної заміни статі: документи	34
Свідоцтво про народження	34
Паспорт	38
Реєстраційний номер облікової картки платника податків	39
Унікальний номер запису в єдиному державному демографічному реєстрі (УНЗР)	41
Документи про освіту	42
Свідоцтво про шлюб	42
Обслуговування у банківських установах	43
Реєстрація місця проживання	44
Посвідчення водія	45
Право на опікунство та усиновлення	47
Вимоги для перетину кордону з України під час воєнного стану ...	49

ВСТУП

Гендерна ідентичність є однією з найважливіших складових життя кожної людини, оскільки кожен має право на самовизначення.

Трансгендерність — це збірний термін, що описує спектр ідентичностей та виражень, які не відповідають статі, приписаній людині при народженні, а саме:

- **Гендерну ідентичність:** внутрішнє відчуття себе чоловіком, жінкою, ніким із них, обома або десь на гендерному спектрі, набагато ширшому за звичну гендерну бінарність “чоловіче-жіноче”.
- **Гендерне вираження:** зовнішнє представлення себе через одяг, поведінку, манери, ім'я та займенники.
- **Соціальну стать:** стать, яку людина визначає в суспільстві, ґрунтуючись на своїй гендерній ідентичності та самовираженні.

Ось кілька прикладів трансгендерних людей:

- **Транс* жінка:** людина, якій при народженні приписали чоловічу стать, але яка ідентифікує себе жінкою.
- **Транс* чоловік:** людина, якій при народженні приписали жіночу стать, але яка ідентифікує себе чоловіком.

- **Небінарна людина:** людина, яка не ідентифікує себе ані чоловіком, ані жінкою. Існує дуже широкий спектр альтернативних гендерів, які виходять за межі бінарної системи “чоловіче-жіноче” з якими може збігатися гендерна ідентичність такої людини
- **Гендерно-флюїдна людина:** людина, чия гендерна ідентичність змінюється з часом.

Важливо пам'ятати:

- Трансгендерність — це не вибір. Це те, ким людина себе відчуває.
- Трансгендерні люди мають такі ж права та гідність, як і всі інші.
- Трансгендерні люди стикаються з дискримінацією та насильством. Важливо бути толерантним, союзником та підтримувати трансгендерну спільноту.

Аби краще зрозуміти поняття трансгендерності варто розмежувати поняття **біологічної статі** та **гендерної ідентичності**.

Гендерна ідентичність — усвідомлення особистістю себе як представника чи представниці статі, гендеру, відчуття свого жіночого, чоловічого або андрогінного тіла, усвідомлення своєї приналежності до чоловічої, жіночої або якоїсь іншої статі у соціальному контексті. Гендерна ідентичність не є автоматичною надбудовою над біологічною статтю, вона поетапно формується в особистості у ході виховання та соціалізації.

Потрібно розрізняти ідентичність ґендерну та статеву. Людина може володіти чітко визначеною **статевою ідентичністю** та водночас мати труднощі із ґендерною ідентичністю, переживати невідповідність ідеалам, стандартам, нормам «чоловічої» чи «жіночої» поведінки. Ґендерна ідентичність залежить здебільшого від соціальних чинників, а не від біологічної природи людини. Для зрілої особистості ґендер стає заміною статі.

Ґендерна ідентичність є однією з найважливіших складових життя кожної людини, оскільки всі мають право самостійно обирати свою ґендерну ідентичність. Право визначати свою ґендерну приналежність захищено статтею 8 Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод як «право на повагу до приватного та сімейного життя».

Трансґендерність — збірний термін на позначення явищ неспівпадіння ґендерної ідентичності або ґендерного вираження із біологічною статтю; чи розбіжності соціальної статі (ґендеру) та біологічної статі людини.

Ґендерний перехід (трансґендерний перехід) – це процес зміни ґендерної презентації та/або статевих характеристик відповідно до внутрішнього почуття ґендерної ідентичності – ідеї того, що означає бути чоловіком чи жінкою, небінарним чи ґендерквір. Для трансґендерних та транссексуальних людей цей процес зазвичай включає терапію (яка може включати замісну гормональну терапію та операцію зі зміни статі), беручи до уваги, що їх ґендерна ідентичність протилежна ідентичності, визначеній при народженні.

Перехід іноді плутають з операцією зі зміни статі, але це лише один із можливих складових переходу. Багато людей, які перебувають у перехідному періоді, вирішили не робити операції зі зміни статі або не мають на це коштів. Корекція статі є хірургічною процедурою, перехід є більш цілісним і зазвичай включає фізичні, психологічні, соціальні та емоційні зміни. Проте деякі транс* люди та небінарні особи свідомо не бажають змінювати своє тіло оперативним шляхом.

Трансгендерний перехід

це всі дії, які допомагають трансгендерній людині наблизитися до комфортного відчуття себе — як внутрішньо, так і зовнішньо — і має на увазі як сукупність, так і одну дію

Юридичний

включає зміну документів для отримання нового гендерного маркера і/або імені в свідоцтві про народження, паспорті, дипломі

Медичний

складається із замісної гормональної терапії та різних медичних операцій

Соціальний

включає все, за допомогою чого трансгендерна персона соціалізується у своїй ідентичності (одяг, аксесуари, використання ім'я і граматичний рід і т.д.)

Схема 1. Схематичне представлення основних етапів трансгендерного переходу

Війна в Україні створила нові виклики для транс* людей, які прагнуть здійснити перехід.

Ось деякі з них:

- **Доступ до медичних послуг.** Багато медичних закладів, які надавали допомогу трансгендерним людям, зараз переповнені або закриті. Це може ускладнити доступ до гормональної терапії, хірургічних втручань та інших необхідних процедур.
- **Юридичні питання.** Процес зміни ґендеру в документах, що посвідчують особу, наразі ускладнений. Це може призвести до проблем з доступом до соціальних послуг, працевлаштування та інших сфер життя.
- **Безпека.** Трансгендерні люди можуть стикатися з посиленою дискримінацією та насильством під час війни, що робить їх більш вразливими до ризиків.

Незважаючи на ці виклики, трансгендерний перехід залишається важливим питанням для багатьох людей з ряду причин:

- Ґендерна ідентичність є невід'ємною частиною особистості. Для багатьох трансгендерних людей перехід є необхідним кроком до того, аби жити в злагоді з собою.
- Трансгендерні люди мають право на життя, вільне від дискримінації та насильства. Війна не повинна позбавляти їх цього права.

- Трансгендерні люди є частиною українського суспільства. Вони мають право на доступ до тих же ресурсів та можливостей, як й інші громадяни.

Існують різні способи **підтримки** трансгендерних людей під час війни:

- **Надання гуманітарної допомоги.** Трансгендерні люди, як і інші вразливі групи, потребують доступу до їжі, води, житла та інших базових потреб.
- **Підтримка психосоціального здоров'я.** Війна може мати значний вплив на психічне здоров'я людей. Трансгендерним людям може знадобитися допомога психологів, психотерапевтів та інших фахівців.
- **Захист прав.** Важливо документувати випадки дискримінації та насильства щодо трансгендерних людей. Також важливо адвокатувати їх права та інтереси.

Війна в Україні є складним викликом для всіх, але трансгендерні люди стикаються зі специфічними **труднощами**. Тому варто пам'ятати про це та надавати їм необхідну підтримку.

Транс* спільнота в Україні потерпає від підвищеного рівня **дискримінації та стигматизації**, відсутності профільних сервісів та **недостатнього інформування** медичних працівників. Все це призвело до закритості групи, безробіття, залучення до секс-бізнесу та браку базових знань та навичок щодо профілактики ВІЛ-інфекції та збереження свого здоров'я, а також частого самолікування та самопризначення замісної гормональної терапії. Трансгендерні люди дуже вразливі щодо психологічного, фізичного, сексуального насильства з боку оточуючих,

клієнтів, медичного персоналу, роботодавців та можливості доступу до соціальних, психологічних, медичних, правових послуг. Деякі представники транс* спільноти надають сексуальні послуги за винагороду, тим самим наражаючи себе на ризик інфікування ВІЛ та ІПСШ.

Ця брошура розроблена насамперед **для трансгендерних людей, а також для співробітників громадських організацій та державних структур, які працюють у галузі надання послуг для представників транс* спільноти в Україні**. У ній описані основні виклики, з якими можуть стикатися ці люди, а саме приховані труднощі та аспекти трансгендерного переходу — юридичні, медичні та соціальні, а також ризики інфікування ВІЛ. Брошура містить інформацію про те, куди можна звернутися за допомогою, підтримкою чи консультацією.

ТЕРМІНОЛОГІЯ ТРАНСГЕНДЕРНОСТІ

Аґендер — людина, яка не відносить себе до жодного з ґендерів. Фізіологічно може бути будь-якої статі і будь-якої зовнішності, хоча деякі аґендери прагнуть виглядати андрогінно.

Андрогін — це особа, яка поєднує у собі жіночі та чоловічі ознаки. Її можна назвати «третьою статтю» — ані чоловіком, ані жінкою, що має риси обох статей.

Біґендер — людина з «плаваючою», рухомою ґендерною ідентичністю, яка виконує в суспільстві то традиційно «жіночу», то традиційно «чоловічу» роль, залежно від настрою, обстановки та оточення. Часто використовується для опису соціальної взаємодії людини.

Внутрішня трансфобія — дискомфорт з приводу власних трансґендерних почуттів або ідентичності як результат проєкції на себе нормативних ґендерних очікувань суспільства.

ґендерна ідентичність — глибоке усвідомлення тією чи іншою особою внутрішніх та індивідуальних особливостей ґендерної приналежності, яка може як збігатися, так і не збігатися зі статтю, встановленою при народженні.

ґендерна роль або самовираження — особливості індивіда, зовнішності та поведінки, які в даній культурі та історичному періоді вважаються чоловічими або жіночими (тобто більш типові для чоловічої чи жіночої соціальної ролі). Незважаючи на

те, що більшість індивідів постають у соціумі в суто чоловічих або жіночих ґендерних ролях, деякі постають в альтернативній ґендерній ролі, такій як, наприклад, ґендерно невизначена або визначена трансґендерна. Всі люди схильні об'єднувати і чоловічі, і жіночі риси у своєму ґендерному самовираженні різними способами і до різного ступеня. Особи з небінарною статевою ідентифікацією (ґендерквір) — трансґендери — не бажають вписуватися в рамки, встановлені традиційно існуючим у культурі та суспільстві поділом між «жіночою» і «чоловічою» статтю і ґендером.

Трансвестизм (синонім — кросдресінг) — носіння одягу та подача себе в ґендерній ролі, яка в даній культурі більш властива протилежній статі.

Трансґендерна людина — особа, чия ґендерна ідентичність відрізняється від статі, що була зареєстрована при народженні.

Трансґендерність (ґендерна неконформність) — ступінь, в якому статева ідентичність, роль або ґендерне самовираження індивіда відрізняється від культурних норм, приписаних особам певної статі у конкретному суспільстві.

Транссексуал — особа, яка прагне змінити або змінила свої первинні та/або вторинні статеві ознаки за допомогою фемінізуючих або маскулінізуючих медичних втручань (гормонів та/або операцій), що звичайно супроводжуються довготривалою зміною ґендерної ролі. Як правило характеризується високим рівнем ґендерної дисфорії.

Транссексуальність (транссексуалізм) — психіатричний діагноз F64.0 Міжнародної класифікації хвороб ВООЗ 10-ї редакції, що описує ознаки (діагностичні дані), притаманні транссексуалам.

Наразі на рівні ВООЗ прийнята нова редакція МКХ-11, з якої діагноз F64.0 вилучено. В Україні йде процес імплементації МКХ-11, але наразі ще діють протоколи МОЗ і процеси за МКХ-10, які описані у цьому посібнику.

Трансфобія — це сукупність ідей і явищ, які охоплюють ряд негативних ставлень, почуттів або дій щодо трансгендерних людей або трансгендерності загалом. Трансфобія може включати страх, відразу, ненависть, насильство, гнів або дискомфорт, який відчувається або виражається стосовно людей, які не відповідають соціальним гендерним очікуванням.

Форми трансфобії:

- насильницькі та дискримінаційні дії, включаючи примус до цисгендерної експресії, сімейне та сексуальне насильство, дискримінацію в сфері трудових відносин;
- поширення негативної, стигматизуючої інформації, в тому числі через мас-медіа;
- правопорушення та злочини на ґрунті ненависті, спрямовані на трансгендерних людей у зв'язку з їх гендерною ідентичністю, включаючи побиття, напади, вбивства.

Специфічними проявами трансфобії виступають, зокрема:

- **Місґендеринг** — свідоме звернення до певної особи або обговорення цієї особи в іншому гендері (іншому грама-тичному роді), ніж той, в якому ця людина себе представляє і яким себе бачить.

- **Деднеймінг** — свідоме звернення до трансгендерної людини за ім'ям, яке вона сама до себе не застосовує, включаючи його/її ім'я, що вживалося в минулому або паспортне ім'я, яке пов'язане з небажаним для людини ґендером, або використання «поза очі», в тому числі в публічному та/або інформаційному просторі.

FtM (female-to-male) (синоніми: транс* чоловік; транссексуальний чи трансгендерний чоловік) — аббревіатура, що описує індивідів, зареєстрованих при народженні як особи жіночої статі, які змінюють своє тіло та/або ґендерну роль на чоловіче тіло та/або роль.

MtF (male-to-female) (синоніми: транс* жінка; транссексуальна чи трансгендерна жінка) — аббревіатура, що описує індивідів, зареєстрованих при народженні як особи чоловічої статі, які змінюють своє тіло та/або ґендерну роль на жіноче тіло та/або роль.

ФАКТИ І МІФИ ПРО ТРАНС* ЛЮДЕЙ

МІФ	ФАКТ
Трансгендерність — наслідок неправильного виховання.	Більшість транс* людей обох статей зростають у звичайних сім'ях та отримують таке ж виховання, як і більшість дітей.
Стать змінюють гомосексуали через утиск з боку суспільства, а також через внутрішню гомофобію.	Гендерна самоідентифікація та сексуальна орієнтація не лише різні поняття по суті, вони взагалі не мають між собою безпосереднього зв'язку.
Трансгендерність — просто «чергове модне збочення».	Трансгендерність ніколи не була і не стане модою. Явище це рідкісне та пов'язане з біологічними механізмами, які призводять до неузгодженості між статтю тіла та гендерною ідентичністю.
Трансгендерність можна вилікувати, вдавшись до послуг психіатра та/або психотерапевта.	Психологічний стан вважається психічним розладом тільки в тому випадку, якщо воно є причиною страждань чи непрацездатності.
Весь процес корекції статі зводиться до різання/пришивання пеніса. Принаймні, це найголовніше чого прагнуть трансгендери.	Переважна більшість транс* людей стурбовані не відсутністю або наявністю пеніса, а тим, що не можуть знайти визнання в обраному гендері, відчувають дискримінацію та виражений тиск з боку соціуму.

ЧИННЕ ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ, ЩО РЕГЛАМЕНТУЄ ПРОЦЕДУРУ ЗМІНИ ЧИ КОРЕКЦІЇ СТАТЕВОЇ ПРИНАЛЕЖНОСТІ

Питання сфери охорони здоров'я закріплені Конституцією України, основними законодавчими та нормативними документами.

Клінічні протоколи — єдині документи, які визначають вимоги до діагностичних, лікувальних, профілактичних та реабілітаційних методів надання медичної допомоги. При цьому дотримання стандартів медичної допомоги та клінічних протоколів є обов'язковим для всіх закладів охорони здоров'я, включаючи приватних лікарів.

З 14 років будь-яка людина має право на вільний вибір лікаря та вибір методів лікування відповідно до його рекомендацій, що дає право трансгендерній людині **обирати лікаря та лікувальну установу** незалежно від реєстрації свого місця проживання (прописки).

Медичне свідоцтво — документ, що підтверджує особу трансгендерного пацієнта, на підставі якого змінено (відкориговано) статеву приналежність.

Базова умова для процедури зміни статі передбачена ст. 51 Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я»¹:

«На прохання пацієнта відповідно до медико-біологічних та соціально-психологічних показань, що встановлюються центральним органом виконавчої влади, який забезпечує формування державної політики у сфері охорони здоров'я, йому/їй може бути проведено шляхом медичного втручання в установах охорони здоров'я зміну (корекцію) його/її статевої приналежності. Особі, якій було здійснено зміну статевої приналежності, видається медичне свідоцтво, на підставі якого надалі вирішується питання щодо відповідних змін у його/її правовому статусі».

Основні документи, що регламентують зміну чи корекцію статевої приналежності:

1. Наказ № 972 від 15.09.2016 р. «Про затвердження та впровадження медико-технологічних документів зі стандартизації медичної допомоги при ґендерній дисфорії».
2. Наказ № 1041 від 05.10.2016 р. «Про встановлення медико-біологічних та соціально-психологічних показань для зміни (корекції) статевої приналежності та затвердження форми первинної облікової документації та інструкції щодо її заповнення». Цим наказом встановлено форму «Медичного свідоцтва про зміну (корекцію) статевої приналежності» — це той документ, на основі якого, як впливає з попередніх нормативних актів, власне відбувається юридичне визнання ґендеру, — та підстави (показання), за яких воно має видаватися.

¹ Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України № 2801-ХІІ від 19.11.1992 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2801-12>. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>

3. Уніфікований клінічний протокол первинної, вторинної (спеціалізованої) та третинної (високоспеціалізованої) медичної допомоги (УКПМД) «Гендерна дисфорія», затверджений Наказом МОЗ № 972 від 15.09.2016 р.

У рамках протоколу передбачено наступне:

- психіатрична допомога надається лікарем-психіатром особам старше 18 років;
- особам віком до 18 років така допомога надається дитячим лікарем-психіатром;
- спостереження в амбулаторних умовах проводиться протягом не менше двох років;
- обстеження в умовах психіатричного стаціонару триває не більше двох тижнів (є добровільним і не обов'язковим);
- розробка та узгодження індивідуального плану обстеження та лікування.

Відповідні зміни у законодавстві:

- Наказ Мінюсту від 25.09.2017 р. №3007/5 «Про затвердження змін до деяких законодавчих актів Мін'юсту щодо діяльності державної реєстрації актів цивільного стану».
- Правила внесення змін до актових записів цивільного стану доповнено пунктом про правила подання заяви змін до актового запису про народження у зв'язку зі зміною (корекцією) статевої належності (абз.7 пункт 2.1 розділ 2 Правил).

АЛГОРИТМ ТРАНС* ПЕРЕХОДУ

Схема 2. Алгоритм транс* переходу

Алгоритм є орієнтиром для початку «переходу» зі старту, проте кроки по алгоритму можуть бути змінені залежно від готовності транс*людини до того чи іншого етапу (наприклад, транс* людина має на руках вже висновок психіатра та висновок ендокринолога, тому стартом буде звернення до сімейного лікаря/ сімейної амбулаторії для отримання медичного свідоцтва про зміну статевої приналежності).

МЕДИЧНИЙ ПЕРЕХІД

Що таке медична реформа для громадян України?

Згідно з медичною реформою, яка впроваджується в нашій країні, громадяни України повинні обрати сімейного лікаря та підписати з ним декларацію про медичне обслуговування. Саме реформа дозволяє реалізувати принцип «гроші за пацієнтом», коли лікар отримує оплату за надані послуги залежно від кількості підписаних декларацій і закріплених за ним пацієнтів.

Як обрати лікаря?

ВАЖЛИВО! Обрати сімейного лікаря та підписати з ним декларацію можна незалежно від місця проживання або реєстрації. При виборі спеціаліста рекомендовано зважати на його стаж, компетенцію, зручність розташування його місця прийому, персональні якості тощо.

Покрокова інструкція

1. Виберіть за особистими критеріями заклад чи лікаря. Ви можете скористатися порадами знайомих або відвідати найближчі заклади, дізнавшись про лікарів на місці. Візьміть із собою паспорт, ідентифікаційний код та мобільний телефон. Якщо потрібно підписати декларацію для дитини — свідоцтво про народження дитини.

2. Зверніться до реєстратури медичного закладу та повідомте про бажання підписати декларацію.
3. Працівник медзакладу введе ваші дані в електронну систему. На мобільний надійде СМС з кодом. Повідомте цей код працівнику закладу.
4. З електронної системи роздрукують декларацію з вашими даними. Уважно перевірте, чи всі дані правильні. Якщо потрібно — працівник внесе зміни в систему та роздрукує декларацію ще раз. Підпишіть два екземпляри роздрукованої декларації. Один ви забираєте із собою, інший — залишається у закладі.
5. Працівник підтвердить вашу декларацію своїм електронним підписом та відправить у загальну електронну систему охорони здоров'я.

ВАЖЛИВО! уважно перевірте дані перед тим, як підписати декларацію. Декларація з'явиться в системі після подвійної авторизації: лікар попросить назвати код, який надійде вам СМС-повідомленням. Якщо ж у вас немає мобільного телефону, лікар сфотографує чи відсканує ваші документи, аби долучити їх до декларації. Тільки після цього декларація з'явиться у системі.

Як записатись до лікаря у подальшому?

1. На сайті чи в додатку <https://helsi.me/>
2. В реєстратурі медичного закладу
3. За телефоном реєстратури

Питання лікарської етики (поради лікарям)

1. Зберігайте лікарську таємницю.
2. Дізнайтесь, як правильно звертатись до людини (ім'я та рід звернення). Якщо ви помилилися — просто перепросіть.
3. Відокремлюйте питання, які безпосередньо стосуються сфери вашої медичної спеціалізації, від власного бачення. Уникайте питань особистого характеру.
4. Немає «правильної» кількості чи послідовності медичних втручань, які повинна пройти трансгендерна чи гендерно-неконформна людина.
5. Робота з транс* людьми передбачає постійне вдосконалення своїх навичок та отримання нових знань (інноваційні технології у хірургії, новітні препарати гормональної замісної терапії, зміни у законодавстві тощо).
6. Людяність, уважність та обережність лікаря (навіть за відсутності спеціалізованих знань) можуть значно полегшити психологічний стан пацієнта.
7. Інформування, а не схиляння до певного рішення; обмеження у застосуванні директивних інтервенцій.
8. Не забувайте про суб'єктність: перед вами — людина, клієнт/ка, а не об'єкт для досліджень та експериментів.
9. Трансгендерність та/або гендерна дисфорія — не завжди ключовий запит клієнта/ки чи пацієнта/ки. Не

намагайтеся вибудувувати гіпотези або починати лікування, беручи за основу лише трансгендерність та/або гендерну дисфорію.

10. Не всі психотерапевтичні методики або медичні втручання підходять для роботи з трансгендерними та/або гендерно-неконформними людьми (наприклад, методики тілесно-орієнтованої терапії можуть бути неприйнятними для застосування через тілесну дисфорію клієнта/ки).

Лікар-психіатр: діагноз F64.0 Транссексуалізм

Діагноз F64.0 Транссексуалізм — бажання жити і сприйматися оточуючими як особа протилежної статі, що зазвичай супроводжується відчуттям дискомфорту від своєї анатомічної статі або почуттям недоречності своєї статевої приналежності. А також бажання здійснити хірургічне втручання або отримати гормональне лікування з тим, аби досягти, наскільки це можливо, відповідності статі, якій надається перевага.

Уніфікований клінічний протокол медичної допомоги «Гендерна дисфорія» визначає три рівні надання медичної допомоги:

1. **Первинний** — медична допомога на рівні сімейної медицини (скринінг пацієнта/ки; направлення до фахівців: психіатр, ендокринолог, хірург, ін.), видача медичного свідоцтва.

- 2. Вторинний** — може включати психіатричну, ендокринологічну, психотерапевтичну, хірургічну допомогу (не є обов'язковою під час переходу; лікар, який здійснює хірургічне втручання, за бажанням пацієнта, видає форму 027/о).
- 3. Третинний** — надання медичної допомоги: консультування на уточнення діагнозів.

ВАЖЛИВО! Отримання довідки з діагнозом F-64.0 у психіатра **не залежить від місця проживання та реєстрації пацієнта**, такий висновок можна отримати у лікаря-психіатра, який працює в установі охорони здоров'я незалежно від організаційно-правової форми (комунальне, державне, приватне) або ж у лікаря-психіатра, який здійснює господарську діяльність як ФОП з медичної практики на підставі ліцензії (роз'яснення ГУ «Центру психічного здоров'я та моніторингу наркотиків та алкоголю МОЗ України» від 23.11.2018 р. №13/04/1115-1)

Завдання лікаря-психіатра, що спеціалізується на ґендерній дисфорії:

- оцінити клієнтів із ґендерною дисфорією у контексті визначення ступеня психосоціальної адаптації;
- надати інформацію про можливі варіанти ґендерної ідентичності та ґендерного самовираження, можливостях

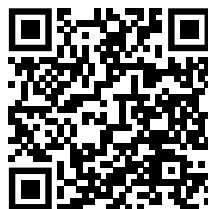
полегшення гендерної дисфорії та доступних медичних втручань;

- визначити стан, поставити діагноз та обговорити способи терапії супутніх проблем психічного здоров'я;
- оцінити наявність показань і, за потреби, підготувати та направити клієнта на гормональну терапію;
- підготувати пацієнта до хірургічних втручань, виходячи із поставленого діагнозу.

Сімейний лікар: отримання медичного свідоцтва про зміну (корекцію) статевої приналежності

Медичне свідоцтво — документ, що підтверджує особу транс-гендерного пацієнта, на підставі якого змінено (відкориговано) статеву приналежність. Воно видається **виключно за бажанням пацієнта/ки** за умови **відповідності** його/її медико-біологічним та соціально-психологічним показанням для зміни статевої приналежності та здійснення медичних втручань. Медико-біологічними показаннями для зміни статевої приналежності є психічний та поведінковий розлад «транссексуалізм» МКХ-10: F-64.0.

[Наказом МОЗ України від 05 жовтня 2016 року № 1041](#) «Про встановлення медико-біологічних та соціально-психологічних показань для зміни (корекції) статевої належності та затвердження форми первинної облікової документації й інструкції щодо її заповнення», зареєстрованого в Міністерстві юстиції

України 08 грудня 2016 року за № 1589/29719, затверджено форму первинної облікової документації № 066-З/о «Медичне свідоцтво про зміну (корекцію) статевої належності» та інструкцію щодо її заповнення.

Пунктом 2 Інструкції¹ форма № 066-З/о заповнюється лікарями загальної практики — сімейними лікарями в центрах первинної медико-санітарної допомоги щодо осіб, яким було проведено медичне втручання в закладах охорони здоров'я щодо зміни (корекції) статевої належності.

Офіційна відповідь
Міністерства охорони здоров'я України

Проте пацієнт має повне право спочатку звернутися до сімейного лікаря, який не входить до складу центру медико-санітарної допомоги, тобто здійснює приватну медичну практику. У такому разі, після отримання всіх необхідних документів та відповідного медичного спостереження, сімейний лікар приватної медичної практики видає пацієнтові виписку з медичної картки та направлення за місцем реєстрації до центру первинної медико-санітарної допомоги для отримання медичного свідоцтва про зміну/корекцію статевої належності.

Лікар-ендокринолог: замісна гормональна терапія

На даний момент у більшості транс* людей є шанси налагодити нормальне та фізично здорове життя після транс* переходу. І

¹ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1590-16#Text>

цей успіх багато в чому залежить від того, яких фахівців зустріне на своєму шляху переходу транс* людина.

Лікар-ендокринолог — це ключовий фахівець. Адже лікар-психіатр лише разово проводить обстеження транс* людини та надає висновок з діагнозом, згідно МКБ 10, F 64.0 (транссексуалізм), після чого транс* людина може більше ніколи не звертатися до цього лікаря, якщо тільки сама не виявить такого бажання.

Допомога лікаря-ендокринолога включає кілька **етапів**: первинне обстеження, потім призначення замісної гормональної терапії (далі — ЗГТ), довічний лікарський супровід.

ЗГТ не повинна перериватися через неможливість придбати необхідний препарат чи сплатити аналізи або консультацію профільного спеціаліста.

Медичний супровід транс* людини включає:

- лабораторне обстеження мінімум 2 рази на рік;
- ультразвукове обстеження не менш як 1 раз на рік;
- рентгенографію органів грудної клітки 1 раз на рік;
- дотримання календаря щеплень;
- консультація лікаря ендокринолога щонайменше 2 рази на рік;
- огляд у окуліста, гінеколога або уролога 1 раз на рік, якщо були епізоди депресивного або тривожного розладу у минулому;

- обов'язкова 2 рази на рік консультація невролога чи психіатра — адже у транс* людей частота депресій у 2 рази вища, ніж у людей звичайної популяції та найчастіша причина смерті — це суїцид.

Увага! Немає універсальної схеми замісної гормональної терапії для транс* жінок або транс* чоловіків.

У багатьох транс* людей може бути ятрофобія в тій чи іншій формі — нав'язливий страх перед лікарями чи медичним персоналом, а також тими, хто одягнутий в лікарську форму. Цей страх може бути пов'язаний з попереднім травматичним досвідом, здобутим ще в дитинстві, або з грубою відмовою з боку медичного працівника. Транс* люди не поспішають звертатися до лікарів, адже хочуть уникнути огляду статевих органів та/або молочних залоз, тому онкопатологія молочних залоз, зовнішніх і внутрішніх статевих органів виявляється на пізніх стадіях, коли процес вже запущений і без операційного втручання може не дати жодних результатів.

Принцип дії ЗГТ: одночасна стимуляція розвитку вторинних статевих ознак протилежної статі та пригнічення вторинних статевих ознак вихідної статі.

ЗГТ для транс* жінок

Мета: фемінізація, тобто розвиток вторинних статевих ознак, характерних для жіночої статі.

Схема препаратів для стимуляції фемінізації транс* жінок складніша, тому що виконує відразу кілька функцій: пригнічення власного тестостерону — чоловічого статевого гормону зі стероїдною структурою з високою біологічною активністю та підвищення естрадіолу — жіночого статевого гормону зі стероїдною структурою та дуже високою біологічною активністю серед інших жіночих статевих гормонів.

Ефект гормональної терапії:

- Формування жіночих грудей.
- Перерозподіл підшкірно-жирової клітковини за жіночим типом.
- Пригнічення росту волосся за чоловічим типом.
- Зменшення яєчок та пеніса.
- Підвищення тембру голосу.
- Зниження щільності кісткової тканини.
- Безпліддя.

Видимі зміни помітні вже через 5–6 місяців від початку терапії. Через 10–12 місяців з'являються клінічно важливі зміни:

зменшення росту волосся на обличчі й тілі, волосся стає м'якшим і світлішим, знижується лібідо і значно зменшується кількість спонтанних ерекцій, зменшується кількість еякуляту, перерозподіляється підшкірно-жирова клітковина за жіночим типом, насамперед в області талії, сідниць і стегон. З початком другого року ЗГТ спостерігається збільшення грудей, голос поступово стає вищим. Досить важко вплинути на голосові зв'язки у бік підвищення тембру голосу. Якщо транс* жінка не задоволена своїм голосом, можна порадити звернутися до дружнього фоніатора для призначення курсу лікування та спеціальних вправ. Зараз також є методики мікрохірургічного втручання для підвищення голосового тембру.

ЗГТ для транс* чоловіків

Мета: маскулінізація, тобто розвиток вторинних статевих ознак, характерних для чоловічої статі.

Схема препаратів для стимуляції маскулінізації транс* чоловіків заснована на застосуванні гормону тестостерону — чоловічого статевого гормону зі стероїдною структурою з високою біологічною активністю.

Ефект гормональної терапії:

- Перерозподіл підшкірно-жирової клітковини за чоловічим типом.
- Посилення зростання термінального волосся на обличчі та тілі.

- Збільшення клітора, статевих губ, сухість піхви.
- Огрубіння голосу.
- Підвищення щільності кісткової тканини.
- Безпліддя.
- Аменорея — відсутність менструації.
- Андрогенна алопеція (облисіння).

Видимі зміни помітні набагато швидше ніж у транс* жінок, вже через 3–6 місяців від початку терапії. Через 6–9 місяців виникають клінічно важливі зміни: протягом перших місяців повне припинення менструації, посилення росту волосся на обличчі й тілі, волосся стає темнішим і жорсткішим, з'являється акне на обличчі, грудях та/або спині, підвищується лібідо, перерозподіляється підшкірно-жирова клітковина за чоловічим типом, переважно у верхній частині тулуба, плечей, грудей, живота, збільшується м'язова маса, насамперед в області талії, сідниць та стегон. До закінчення першого року та початку другого року ЗГТ відбувається огрубіння голосу, значне збільшення клітора, облисіння волосистої частини голови.

***

Навіть за дотримання всіх рекомендацій та призначень ендокринолога у транс* людини, яка приймає ЗГТ, можуть розвиватися ускладнення, такі як цукровий діабет, злаякісна гіпертензія, хвороби серця, печінки та нирок і навіть рак. Тому для максимального зниження цих ризиків необхідно вести

здоровий спосіб життя. Куріння та прийом ЗГТ у транс* жінок збільшує у 2 рази фактори ризику розвитку судинної патології глибоких вен. Зловживання алкоголем або наркотиками збільшує ризик розвитку токсичної або жирової хвороби печінки. За наявності гепатиту необхідний перехід на гормональні препарати, які не проходять через печінку, пластирі чи гелі, що наносяться на шкіру.

Багато транс* людей не змінюють ЗГТ після видалення статевих органів (матки або яєчок), і це неправильно. Перед будь-яким оперативним втручанням необхідно звернутися за консультацією до ендокринолога для корекції дозування гормонів, тим більше якщо йдеться про видалення органів репродуктивної системи.

Приблизно через рік від початку ЗГТ транс* людина може звернутися до свого ендокринолога щодо консультативного висновку про те, що відбулися незворотні зміни та рекомендована заміна паспорта.

- **Транс* жінкам ставиться діагноз: E89.5 Гіпофункція яєчок, що виникла після медичних процедур.**
- **Транс* чоловікам — E89.4 Порушення функції яєчників, що виникло після медичних процедур.**

Після цього клієнт звертається на консультацію до свого сімейного лікаря, починається **процедура юридичної зміни статі**.

ПРОЦЕДУРА ЮРИДИЧНОЇ ЗАМІНИ СТАТІ: ДОКУМЕНТИ

Свідоцтво про народження

Відповідна зміна здійснюється **Відділами державної реєстрації актів цивільного стану** на підставі письмової заяви про внесення змін до актового запису цивільного стану.

ВАЖЛИВО! В умовах воєнного стану діє принцип екстериторіальності — громадяни можуть звернутися із заявою про внесення змін до актових записів цивільного стану в будь-який відділ державної реєстрації актів цивільного стану України у тому числі до територіальних відділів управління реєстрації актів цивільного стану.¹

Заява про внесення змін до актового запису про народження у зв'язку зі зміною (корекцією) статевої належності може бути подана до відділу державної реєстрації актів цивільного стану (ДРАЦС) за місцем реєстрації місця проживання, а також до відділу ДРАЦС за місцезнаходженням Центру первинної медико-санітарної допомоги, лікувально-консультативна комісія якого видала форму первинної облікової документації № 066-3/о «Медичне свідоцтво про зміну (корекцію) статевої належності», затверджену наказом Міністерства охорони

¹ Закон України про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні». <https://zakon.rada.gov.ua>

здоров'я України від 05 жовтня 2016 року № 1041, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 08 грудня 2016 року за № 1589/29719 (у мирний час).¹

Строк розгляду заяви та поданого пакету документів становить до 3-х місяців, він може бути продовжений з поважних причин не більше ніж ще на 3 місяці.

На підставі висновків відділу ДРАЦС, в актовому записі про народження заявника змінюється його/її: власне ім'я, по батькові, стать та, за потреби, прізвище у відповідному роді.

Після цього заявнику ПОВТОРНО видається свідоцтво про народження.

ВАЖЛИВО! При зверненні до органів державної влади всі документи надаються в оригіналах та їх копіях. Копії без оригіналів не приймаються до уваги!

**Офіційна відповідь
Міністерства юстиції України**

¹ Наказ Міністерства юстиції України «Про затвердження Правил внесення змін до актових записів цивільного стану, їх поновлення та анулювання»: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0055-11#Text>

**Розгляд заяви про внесення змін
до 15 днів**

у разі знаходження паперового носія актового запису в архіві відділу РАЦС за місцем звернення

**Розгляд заяви про внесення змін
до 3-х місяців**

у разі знаходження паперового носія актового запису в архіві відділу РАЦС не за місцем звернення, з правом продовження на строк до 3-х місяців у разі потреби

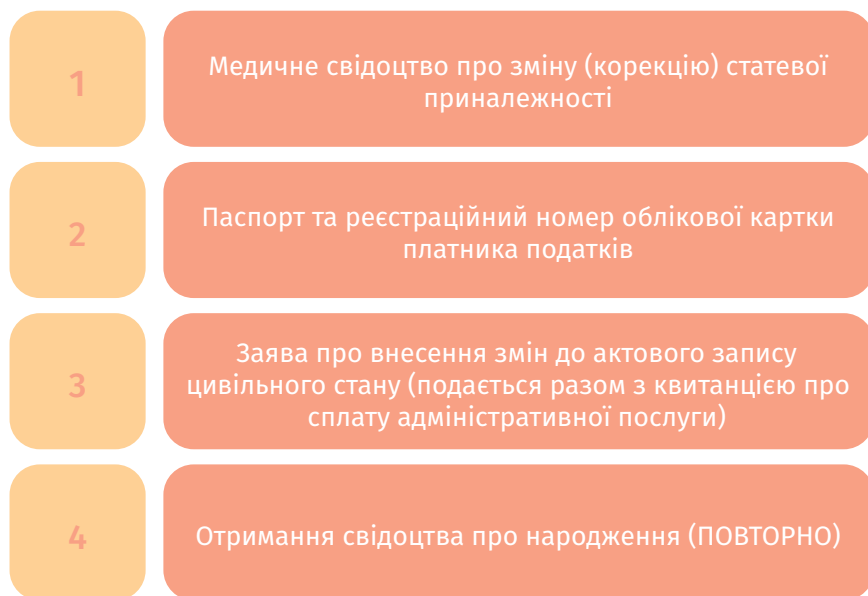
**Схема 3. Строки розгляду заяви про внесення змін
до актового запису цивільного стану**

Щодо окупованих територій! З початку воєнних дій та окупацією населених пунктів на Харківщині, Запоріжжі, Херсонщині, Луганщині, Донеччині робота відповідних відділів РАЦС зупинена. На початку червня Міністерством юстиції України розроблено механізм та поновлено доступ до Електронного реєстру актів цивільного стану громадян окупованих територій. Що це означає? Таким чином, на підставі принципу екстериторіальності можна звернутись до будь-якого відділу ДРАЦС із заявою про внесення змін до актового запису про народження.

Якщо заявник збирається повністю міняти прізвище, а не лише його закінчення, згідно з новим ґендерним маркером, тоді процедура ускладнюється — спочатку подаються документи на новий ID паспорт зі старим прізвищем, новим ім'ям, по батькові та ґендерним маркером.

На цей паспорт робиться ідентифікаційний код, після чого до ДРАЦС подається заява на зміну імені. Ця заява також може розглядатися до 3-х місяців, тільки після її отримання можна подати документи на виготовлення паспорта вже з новим прізвищем.

За бажанням транс* людини в ДРАЦС видається також Повний витяг з Державного реєстру актів цивільного стану громадян з актового запису про народження. Цей документ є важливим у процесі отримання паспорта громадянина України, реєстраційного номера облікової картки платника податків, дублікатів дипломів про вищу освіту тощо. Тому бажано замовити одразу кілька екземплярів витягів.

Схема 4. Документи для внесення змін до актового запису цивільного стану

Паспорт

21 червня 2022 року за поданням МВС на засіданні Уряду було прийнято постанову № 707 «Деякі питання виготовлення та оформлення паспорта громадянина України в умовах воєнного стану».¹ Установлено, що в період дії воєнного стану та протягом трьох місяців з дня його припинення виготовлення та видача паспорта громадянина України здійснюватиметься без внесення до безконтактного електронного носія, що міститься в паспорті громадянина України, та засобів КЕП та шифрування.

Роз'яснено, що це дасть змогу в найкоротші терміни задовольнити потребу громадян у бланках документів формату ID-1 у повному обсязі.

Для обміну паспорта необхідно звернутись до будь-якого територіального підрозділу ДМС (тільки на період воєнних дій) України та надати наступні документи:

- паспорт, що підлягає обміну;
- повторне свідоцтво про народження (видане після внесення змін);
- документ, що підтверджує сплату адміністративного збору;

---

¹ Постанова Кабінету Міністрів України від 21 червня 2022 р. N 707 «Деякі питання виготовлення та оформлення паспорта громадянина України в умовах воєнного стану» https://ips.ligazakon.net/document/view/Kp220707?utm_source=jurliga.ligazakon.net&utm_medium=news&utm_content=jl03&ga=2.100617177.696627983.1658180266-2102578248.1652133504

- довідку про реєстрацію місця проживання (крім випадків, коли змінюється паспорт зразка 1994);
- ІПН.

ВАЖЛИВО! Оформити новий паспортний документ можна за місцем звернення особи, але у тих населених пунктах, які знаходяться на підконтрольних Україні територіях, де безпекова ситуація є контрольованою.

В умовах мирного часу, обмін паспорта здійснюється за місцем реєстрації (прописки) заявника, проте, якщо на момент обміну паспорта заявник мав паспорт у формі ID-картки, заявник має право звертатися за отриманням нового паспорта до будь-якого підрозділу ДМС незалежно від місця своєї реєстрації (прописки).

Аналогічний порядок передбачено для обміну паспорта для виїзду за кордон, винятком є те, що обміняти закордонний паспорт можна у будь-якому підрозділі ДМС незалежно від місця реєстрації (прописки).

Реєстраційний номер облікової картки платника податків

Документом, який підтверджує реєстрацію у Державному реєстрі фізичних осіб — платників податків, є обліковий запис — картка платника податків, що містить: ПІБ, рік народження,

реєстраційний номер облікової картки платника податків та реквізити контролюючого органу, який видав ІПН.

Внесення змін до облікової картки можливе на підставі заяви за формою №5 ДР. У разі зміни прізвища, імені або по батькові (у тому числі внаслідок зміни статевої приналежності), необхідно подати до контролюючого органу ДФС заяву про внесення змін за формою №5 ДР.

ІПН зі зміненими даними видається протягом 3-х робочих днів (у разі подання заяви за місцем реєстрації) або до 5-ти робочих днів (у разі подання заяви не за місцем реєстрації).

ВАЖЛИВО! Раніше наданий ідентифікаційний код, що складається з 10-ти цифр, є унікальним і на все життя, тому після зміни статевої приналежності, порядковий номер ІПН не змінюється, податкова видає цей же код лише на нові паспортні дані. Порядок формування ідентифікаційного коду визначено розділом XIII Положення від 29.09.2017 м. №822, який не передбачає поля для визначення статевої власності, тобто сам порядковий номер коду не передбачає цифру, що визначає ґендерну ідентичність людини.

**Офіційна відповідь
Державної податкової служби України**

Унікальний номер запису в єдиному державному демографічному реєстрі (УНЗР)

УНЗР знаходиться на тильній стороні ID-картки з правого боку знизу (над номером паспорта). УНЗР — це цифровий, незмінний ідентифікатор людини, який допомагає швидко та достовірно встановити особу.

УНЗР формується у разі, якщо інформація про особу вноситься до Єдиного державного демографічного реєстру. Перші 8 цифр — це дата народження у форматі «рік народження, місяць і дата». Далі йде чотиризначний код від 0001 до 9999 (для чоловіків код непарний і розпочинається з цифр — 0001, для жінок — парний — 0002). Остання цифра контрольна та унікальна. Для її обчислення використовується метод розрахунку контрольних цифр за спеціальною формулою.

Якщо інформація про особу вноситься до Єдиного державного демографічного реєстру вперше, проводиться ідентифікація особи, після завершення якої автоматично формується унікальний номер запису в Реєстрі та фіксуються час, дата та відомості про особу, яка оформила заяву-анкету (в електронній формі).

ВАЖЛИВО! Унікальний номер запису в Реєстрі є незмінним.

Офіційна відповідь
Державної міграційної служби України

Документи про освіту

Відповідно до чинного законодавства (Накази Міністерства освіти та науки України №811 від 10.12.2003, №387 від 02.04.2015, №1280 від 25.10.2016), дублікати документів про освіту (документів про середню освіту, документів про професійно-технічну освіту, документів про вищу освіту) та доповнення до них виготовляються та видаються за письмовою заявою особи, на ім'я якої було видано документи про освіту.

Заява подається особисто до закладів освіти, де було видано документи про освіту.

Офіційна відповідь
Міністерства освіти та науки України

Свідоцтво про шлюб

Відповідно до норм чинного законодавства України, у ситуації, коли у зареєстрованому шлюбі одна з осіб змінює свою документальну статтю, такий шлюб залишається дійсним.

ВАЖЛИВО! Наказ МОЗ №1041 від 05.10.2016 р. не містить протипоказання щодо зміни (корекції) статевої належності як таке, що змінює факт перебування пацієнта у шлюбі. Внесення змін до актового запису про шлюб у зв'язку зі зміною статі одним із подружжя законодавством не передбачено.

Відповідно до абз.3 п.4.4 Правил внесення зміни до актових записів цивільного стану, актовий запис про шлюб може бути анульований у випадках, передбачених ст.39 СК України, але виключно за заявою заінтересованої сторони. Таким чином, факт зміни маркера статевої приналежності однією з осіб, яка перебуває у шлюбі, не є підставою для анулювання раніше укладеного шлюбу.

**Офіційна відповідь
Міністерства юстиції України**

Обслуговування у банківських установах

Після зміни своєї статевої приналежності з метою подальшого обслуговування раніше відкритих рахунків у банку необхідно надати офіційний документ, що підтверджує юридичний факт зміни статевої приналежності: свідоцтво про зміну (корекцію) статевої приналежності (оригінал або копію) або витяг з Державного реєстру актів цивільного стану.

Закриття попередніх рахунків, відкритих на ім'я фізичної особи до зміни своєї статевої приналежності, не передбачено.

Національний банк України роз'яснює, що така процедура необхідна саме через обов'язкову вимогу проведення ідентифікації та верифікації своїх клієнтів.

**Офіційна відповідь
Національного банку України**

Реєстрація місця проживання

Відомості про зміну статі, прізвища чи імені не передаються ДМС через оформлення паспорта громадянина до органів реєстрації місця проживання.

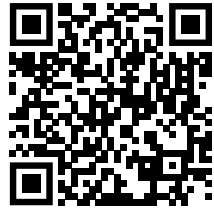
Законодавством не визначено порядок внесення до Реєстру територіальних громад відомостей про зміну особою своєї статевої приналежності чи прізвища, імені, а також способів отримання такої інформації.

За власним бажанням можна звернутися до Центрів надання адміністративних послуг (ЦНАП) та надати документи, що підтверджують відповідні зміни.

Органи реєстрації територіальних громад під час формування реєстру територіальної громади та внаслідок здійснення будь-яких реєстраційних дій передає інформацію, яка стосується

змін у особистих відомостях суб'єктів звернення до ДМС та державного реєстру виборців.

Офіційна відповідь
Департаменту надання адміністративних
послуг Одеської міської ради

Посвідчення водія

Обмін посвідчення водія проводиться у разі зміни персональних даних власника (прізвище, власне ім'я, по батькові (за наявності), стать).

Законодавством України передбачено, що у разі зміни персональних даних власник посвідчення водія зобов'язаний здійснити його обмін не пізніше **десяти днів** від моменту отримання нового документа, що посвідчує особу та підтверджує громадянство України чи спеціальний статус особи.

Обмін посвідчення водія, у тому числі виданого вперше, проводиться без складення іспитів, незалежно від зареєстрованого місця проживання чи перебування особи за умови подання:

- паспорта громадянина України або паспорта громадянина України для виїзду за кордон, або тимчасового посвідчення громадянина України, або посвідки на постійне проживання, або посвідки на тимчасове проживання, або посвідчення біженця, або посвідчення особи, яка потребує додаткового захисту, або посвідчення особи, якій надано тимчасовий захист, чи пред'являння одного із зазначених документів в електронній формі засобами

Порталу Дія (у разі відсутності в зазначених документах відомостей про задеклароване або зареєстроване місце проживання (перебування) на території України — довідки про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи, у якій зазначено фактичне місце проживання (для внутрішньо переміщених осіб), або витягу з реєстру територіальної громади про задеклароване або зареєстроване місце проживання (перебування) або пред'явлення одного із зазначених документів в електронній формі засобами Порталу Дія);

- копії одного з передбачених Податковим кодексом України документів з даними про реєстраційний номер облікової картки платника податків або повідомлення про відмову від прийняття реєстраційного номера облікової картки платника податків (для фізичних осіб, які через свої релігійні переконання відмовляються від прийняття реєстраційного номера облікової картки платника податків та офіційно повідомили про це відповідному контролюючому органу і мають відмітку в паспорті про право здійснювати будь-які платежі за серією та/або номером паспорта);
- документів, що підтверджують зміну персональних даних особи (у разі потреби).

Обмін посвідчення водія в період дії правового режиму воєнного стану в Україні або окремих її місцевостях здійснюється без подання до територіальних органів з надання сервісних послуг Міністерства внутрішніх справ відповідної медичної довідки встановленого зразка на підставі постанови Кабінету Міністрів України від 25.03.2022 року № 360 «Деякі питання підготовки та допуску водіїв до керування транспортними засобами

в період дії воєнного стану на території України або окремих її місцевостях».

Розмір плати за надання послуги «Видача посвідчення водія на право керування транспортними засобами» встановлено Переліком платних послуг, які надаються підрозділами Міністерства внутрішніх справ, Національної поліції та Державної міграційної служби, і розмір плати за їх надання, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 4 червня 2007 року № 795 (у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 26 жовтня 2011 №1098), становить 230 грн. (без вартості бланків, послуг кур'єра або поштового зв'язку).

**Офіційна відповідь
Головного сервісного центру МВС**

Право на опікунство та усиновлення

Згідно з чинним законодавством України, транс* люди не можуть усиновлювати дітей та бути опікунами. Підставою є Наказ Міністерства охорони здоров'я №479 від 20.08.2008 р. «Про затвердження переліку захворювань, за наявності яких особа не може бути усиновлювачем» із змінами згідно з наказом МОЗ №1898 від 17.08.2020 р., який відносить до таких захворювань «розлади особистості та поведінки у зрілому віці» за МКХ-10: F60-68.

Вказані норми заборони транс* людям варто тлумачити наступним чином, що заборона на усиновлення фактично має місце тільки в тому випадку, якщо транс* людина звертається до органу опіки та піклування або службу у справах дітей у період «переходу», проте, якщо статеву приналежність вже офіційно змінено (як медичний перехід, і юридичний перехід), то в такому разі, транс* людина має такі ж права, як і будь-який громадянин, в тому числі і право оформити опіку чи усиновлення, при цьому одним із обов'язкових документів для претендентів на оформлення опіки/піклування або усиновлення є медичний висновок про стан здоров'я (форма №5 згідно з постановою КМУ №866 від 24.09.2008 р. та форма №3 згідно з постановою КМУ №905 від 08.10.2008 р.) в яких передбачено висновок психіатра. Тому транс* людині в будь-якому випадку необхідно буде отримати висновок лікаря-психіатра, але це не означає, що на момент огляду та висновку йому буде виставлено діагноз F64.0, оскільки це діагноз є юридичною підставою лише для початку «переходу» і ніяк не може впливати на інші права людини в майбутньому, в т.ч. і у питаннях усиновлення та опіки. У разі відмови транс* людині в її праві оформити опіку/піклування або усиновлення на підставі змін у статевій належності, така відмова може бути оскаржена в судовому порядку.

ВИМОГИ ДЛЯ ПЕРЕТИНУ КОРДОНУ З УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

У зв'язку з введенням воєнного стану на території України, встановлено обмеження щодо виїзду певних категорій громадян за кордон. Військовозобов'язаним чоловікам віком від 18 до 60 років, а також жінкам-військовозобов'язаним заборонено покидати межі України.

ВАЖЛИВО! Перетин кордону трансгендерними людьми в Україні регулюється загальними правилами для всіх громадян.

Перетин кордону транс* жінками здійснюється на підставі закордонного паспорту громадянина України для виїзду за кордон, який містить нове ім'я та стать. У більшості випадків, як показує практика, у працівників прикордонної служби не виникає жодних питань та кордон перетинається безперешкодно.

Щодо перетину кордону транс* чоловіками ситуація дещо складніша. Окрім закордонного паспорту є необхідність надати військово-облікові документи, що підтверджують статус військовозобов'язаної особи, яка не підлягає призову на військову службу під час мобілізації, та має право на виїзд з України.

Також є певні винятки, які закріплені у **Правилах перетинання державного кордону громадянами України** та статті 23 **Закону України “Про мобілізацію та мобілізаційну підготовку”**.

Категорії військовозобов’язаних, яким дозволено перетинати державний кордон під час дії воєнного стану:

- Особи, які визнані встановленим порядком непридатними до військової служби за станом здоров’я та виключені з військового обліку.
- Чоловіки, які постійно проживають за кордоном.
- Здобувачі фахової передвищої та вищої освіти за кордоном.
- Особи з інвалідністю та особи, що супроводжують родичів на лікування.
- Батьки-одиначки.
- Водії, які перевозять медичні вантажі, вантажі гуманітарної допомоги, волонтери. Дозволений виїзд водіїв компаній, які мають ліцензію на міжнародні перевезення вантажів.
- Чоловіки, на утриманні яких перебувають троє і більше дітей віком до 18 років.
- Чоловіки з інвалідністю I–III групи.
- Спортсмени та діячі культури для участі в офіційних змаганнях та тренувальних зборах.

- Діячі культури з метою благодійного збору коштів чи представлення України на міжнародній арені.
- Моряки. Можуть перетнути кордон чоловіки, які працюють на морських судах, судах внутрішнього плавання чи які проходять практичну підготовку на судах.
- Поранені військовослужбовці та військовослужбовці, які проходять військову підготовку за кордоном.
- Жінки, крім тих, які є військовозобов'язаними.

Загальними документами (їх нотаріально завіреними копіями), які можуть знадобитись певним категоріям громадян для перетину кордону, є зокрема:

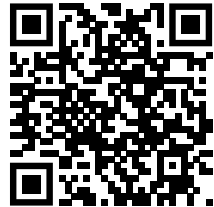
- документи, що підтверджують родинні зв'язки.
- документи, що підтверджують інвалідність, спільне проживання.
- довідки про отримання державної допомоги на дитину, хвору на тяжкі перинатальні ураження нервової системи, тяжкі вроджені вади розвитку, рідкісні орфанні захворювання, онкологічні захворювання тощо.
- документи про отримання компенсації на догляд.
- висновки лікарсько-консультативної комісії закладу охорони здоров'я про потребу в постійному сторонньому догляді.
- акт встановлення факту здійснення догляду.

Куди звертатися, якщо не дозволили перетнути кордон:

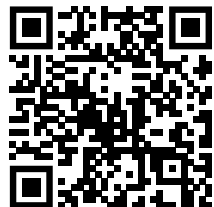
- Відмова у перетині кордону повинна бути оформлена у письмовому вигляді, а саме у формі рішення прикордонної служби. Оскаржити відмову можна, подавши скаргу до головного органу Державної прикордонної служби, який видав рішення про відмову у перетині кордону, або шляхом подання до окружного адміністративного суду позову про визнання дій прикордонної служби протиправними щодо відмови у перетині кордону.

ВАЖЛИВО! Перетнути кордон на підставі довідки від лікаря-психіатра з діагнозом F-64.0 або медичним свідоцтвом про зміну (корекцію) статевої належності НЕМОЖЛИВО. Такі медичні документи є підставою для початку юридичного транс*переходу та зміни свідоцтва про народження і паспорту для виїзду за кордон.

Закон України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію»

Правила перетину державного кордону України

Увага! Інформація постійно змінюється! Звертайтеся до чат-боту для транс* людей, або параюристів з числа транс* спільноти (див. стор 3)

